

נעשית בפעל כמו שפירשנו למעלה דברי חכמים. וכאשר נתרחקו מן התורה שאין התורה עם האדם אין כאן מעשה המצות כמו שהוא נראה בדורנו. וכמו כן לא נמצא יראת שמים כאשר אין עמו התורה כמו שאמרו (אבות ע"ג) אם אין חכמה אין יראה, ופירוש זה כי היראה כאשר האדם יש לו קירוב אל השם יתברך או מקבל יראתו דומה למלך בודד אין האדם מקבל יראתו רק כאשר מתקרב אליו. ואין האדם מתקרב אל השם יתברך כי אם על ידי התורה כי האדם הוא בשר ודם ומצד שהוא בשר ודם יש קירוב כי אם על ידי התורה השכלית, ובוזה יש קירוב לאדם אל בוראו ואז מקבל היראה. ואל יעלה על דעתך שהאדם הוא נחשב בעל תורה בשביל שאם יש לפניו משנה או גמרא שיכול לפלפל ולישא וליתן להקשות ולעקור הרים, אל האמר כי זה בעל תורה שהרי אין התורה עמו רק שהוא חכם ויודע לפלפל, אבל מה שייך לומר עליו שהוא בעל תורה. רק אם התורה היא עמו קודם ויכול לפלפל ולישא וליתן בתורה זהו שהוא חכם בתורה אשר היא עמו אבל שיקראו שם בעל תורה כאשר הובא לפניו שיטת הלכה והוא מקשה ומתריך בה מה שייך אליו שם בעל תורה דבר זה אינו כלל רק שהוא חכם ויודע לפלפל, ולכך אם אין תורה עם האדם אין יראה, והדברים האלו ברורים שדבר זה הוא גורם הסתלקות יראת שמים כאשר אין התורה

9

עמנו. לכן לומדי תורה המרבים בישיבה חזקה ונתחזקה בעד תורת אלהינו ועמדו בא בפרצה הזאת ותלכו בעקבות הראשונים ותהיו אתם עמודי התורה ותקבלו שכר כולם כדכתיב (תהלים קי"ט) הפרו תורתך עת לעשות וגו', וכאלו עשאו לדור כולו שהוא בלא תורה, ואילו כל הימים דיו אין יכול האדם לכתוב ולספר מה שגרם דבר זה. ובמקום שהיו בארצות אלו חכמים גדולים אשר כל העולם שותים מימיהם ובעלי מעשים כמו רש"י ור"ת ובעלי תוספות נשמטן תחת כסא הכבוד, ויש להם מהלכים עם חכמי הלב הראשונים התנאים והאמוראים, ועתה בארצות אלו בעונתנו הרבים והעצומים שנתכחה התורה לגמרי והוסרה מהן הן התורה הן המעשים, והאחד סבה לשני.

האדם, תמיד התורה, ספק

10

חריפות ובקיאות

שאלה: האם יש חשיבות ללימוד בבקיאות? תשובה: צריך לדעת שהבקיאות אינה ותכלית¹⁴. יש מקום להקדיש חלק מן היום לכך, עבור מי שרצה לחטוף ש"ס¹⁵. אבל העיקר הוא הלימוד בעיון כדי לזכות לשכל של תורה. לפעמים משתמשים בביטוי "הגאון חז"ב", זאת אומרת חריף הבק, אבל מעולם לא שמענו שיאמרו: הבר"ת. ואין זה בחינם. שאלה: בגמרא ברכות שאלו: "סיני ועוקר הרים, איזה מקום מהם קודם", סיני - בקי, עוקר הרים - חריף? והשיבו: "סיני קודם, שהכל צריכין למיר חסיא"¹⁶. תשובה: נכון שהכל צריכים לו, אבל לא הוא העיקר. העיקר הוא העמקות, החריפות, עומק השכל של החזרה.

12

שפ. "הסכת" עשו כתובות כחות ועסקו בתורה, לפי שאין התורה נקנית אלא בחבורה. מפני שתה"ק היא תורת חיים¹, שאינה מנהגת את ההולכים בה לחיי גזירות ומאסה בעולם ובתענוגיו הטהורים, המרימים את המעלה האישית ומשמחים (בלבו) [את הלב], ע"כ יש בחכונתה הצורך לחיי חברה וריעות שרואה הרבה המביא לחיים נדיניים יפים ונאים, וטבע קנין הריעות והחברת טובים וחכמים, קבוע בחכונתה. וההתרחקות מן הבריות והגזירות המופלגת, שהסיעו רבים ממי שבקשו מסכרת עצמם למצא קרבת אלהים, מתוך חברת בני"א, ונתקום מהחיים הציבוריים, היא זרה לרוחה, עד שבטבע עצם קנייתה ולמודה תתנגד לזה, ואינה נקנית אלא בחבורה, ההיפך של הכדידות וההתרחקות מבני אדם.

27. סיני ועוקר הרים

אבל יש כאן דבר יותר עמוק. אין מובנו של 'סיני' בבקיאות בעלמא, אלא מדרגה עליונה של שייכות לתורה. יש מי שרצה לומר שרק בזמן חז"ל סיני היה עדיף, מפני שכל הדברים היו נמסרים בעל פה, אבל בדורות אחרונים שהכל מסודר בדפוס, חריף הוא עדיף¹⁵. אבל יש להבין בשכל ובדעת שמעלת 'סיני' אינה אגידת תורה בלי הבנה, אלא התקשרות ודבקות בעצמות התורה, על כן 'סיני' כולל גם את כל החריפות, והוא דרגת תלמוד-חכם שמעל החריפות הרגילה הנראית כמין יתרון כשלעצמו. רשמתי הערה בשולי גליץ הספר שבו נכתבה טענה זו ש"בזמנינו חריף עדיף".

ע"פ ח"א, גיכסר ח"א

"הא דאמרין סיני עדיף ודאי אינו כגון התנאים הגרסנים שהיו בעיקרם משמשים לידיעת המאמרים בלבד, אלא שהבקיאות היא ג"כ בגודל הבנה הנובעת ממנה, ולא כהא דצנא דמלא ספרי, מגילה כת, ודגמור ונורתא, ביצה נד, ורביטין תני, סוטה כב, ועריפותה היא משום יסודיות הבנתה בויקת קישורה אל מקור התורה בעסקו בה ודבוק, לעומת החריפות שנראית כעומדת ביתרונה בעצמו, ומחותה בזקיקותה לעצמות התורה ואמתתה, ובוזה הוא מרי דחסיא בעצמם, והתורה דיליה היא, וכמו דמור"ל בנתיבות עולם נתיב התורה פ"ה, שהוא בעל התורה, ודברי חז"ל הק' אמתיים נאמנים וקיימים מצד עצמם באמתתה של תורה ועוד דרך קדשה, וחלילה לבטלם ולשנותם ומי יתנו כגדולי ישראל מאורי התורה הולכים בדרכי ראשונים,"

13

"גרסה נפשי לתאבה אל משפטיך בכל עת". לימוד התורה ענינו להיות בהבנה, כבהירות, באור, ואז הוא מתוק, נעים ונחמד. אבל, לא כל הזמנים שוים, אם משום הפרעות חיצוניות, ואם משום עיכובים נפשיים. על זה אומר דוד המלך, שאפילו במצבים האלה שאינם יכולים ללמוד בבהירות, בהבנה, אבל להיפרד מן התורה ח"ו, זה אי אפשר בשום אופן. להיות פורש מן החיים? "לא יתור וקב"ה על מאסת של תורתו". לכן גם בעצומים כאלה, על כל פנים, "גרסה נפשי", "ליגרוס איניש אף על גב דלא ידע מאי קאמר", וכל זה מתוך "תאבה אל משפטיך בכל עת", בכל המצבים ובכל הזמנים.